

Секція С1 Економіка та міжнародні економічні відносини	
УДК 330.341:005.336.4:004.9	
Дата першого надходження статті до видання	2026-03-15
Дата прийняття статті до друку після рецензування	2026-04-25
Дата публікації/оприлюднення	2026-04-30

Креативний людський капітал в цифровій економіці: структурні компоненти та напрями розвитку

Поснова Тетяна Вікторівна

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки, фінансів та обліку
ПВНЗ «Європейський університет»

tatiana.posnova@e-u.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2038-7743>

Щербатих Денис Володимирович

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки,
фінансів та обліку ПВНЗ «Європейський університет»

denys.shcherbatykh@e-u.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0990-8376>

Ремига Юлія Сергіївна

к.е.н, доцент, доцент кафедри менеджменту та логістики
ПВНЗ «Європейський університет»

yuliia.remyha@e-u.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7162-5081>

Оразбаєв Герман Юліанович

студент кафедри економіки, фінансів та обліку
ПВНЗ «Європейський університет»

h.orzbaiev@e-u.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-0343-7035>

Анотація. У статті досліджено розвиток креативного людського капіталу в умовах цифрової трансформації економіки. Актуальність теми визначається тим, що цифровізація, поширення штучного інтелекту, платформних бізнес-моделей і дистанційних форматів праці змінюють не лише технологічну основу виробництва, а й вимоги до людини як носія знань, творчості, цифрових навичок та інноваційного мислення. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методичних засад формування креативного людського капіталу та визначення практичних напрямів його розвитку в умовах цифрової економіки. Методологічну основу становлять системний, структурно-функціональний, порівняльний, інституційний та статистико-аналітичний підходи. Узагальнено наукові підходи до трактування людського капіталу, уточнено зміст креативного людського капіталу як інтегрованої сукупності знань, цифрових компетентностей, творчого мислення, інноваційної активності та соціально-комунікативних здібностей. Запропоновано структурну модель його складових, визначено систему індикаторів оцінювання та окреслено бар'єри розвитку в Україні. Результати дослідження показують, що цифрові платформи, креативні індустрії та освіта протягом життя стають ключовими середовищами формування нового типу людського капіталу. Обґрунтовано, що для України розвиток креативного людського капіталу має стратегічне

значення, оскільки він поєднує завдання економічного відновлення, інноваційної модернізації, цифрової інтеграції та посилення конкурентоспроможності.

Ключові слова: людський капітал, креативний людський капітал, цифрова трансформація, цифрові навички, креативні індустрії, інновації, економіка знань, цифрові платформи.

CREATIVE HUMAN CAPITAL IN THE CONDITIONS OF DIGITAL TRANSFORMATION OF THE ECONOMY: STRUCTURAL COMPONENTS AND DEVELOPMENT DIRECTIONS

Tatiana Posnova

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economics, Finance and Accounting,
Private Higher Educational Establishment "European University"

tatiana.posnova@e-u.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2038-7743>

Denys Shcherbatykh

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economics, Finance and Accounting,
Private Higher Educational Establishment "European University"

denys.shcherbatykh@e-u.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0990-8376>

Yulia Remyha

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Management and Logistics,
Private Higher Educational Establishment "European University"

yuliia.remyha@e-u.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7162-5081>

Herman Orazbaiev

Student,
Private Higher Educational Establishment "European University"

h.ozarbaiev@e-u.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-0343-7035>

Abstract. The article examines the development of creative human capital in the context of digital transformation of the economy. The relevance of the research is determined by the fact that digitalisation, artificial intelligence, platform business models and remote forms of work transform not only technologies but also the requirements for people as carriers of knowledge, creativity, digital skills and innovative thinking. The purpose of the article is to substantiate the theoretical and methodological foundations of creative human capital formation and to identify practical directions for its development in the digital economy. The research is based on systemic, structural-functional, comparative, institutional and statistical-analytical approaches. The paper summarizes scientific views on human capital and clarifies the content of creative human capital as an integrated set of knowledge, digital competences, creative thinking, innovation activity and socio-communicative abilities. A structural model of its components is proposed, indicators for assessment are identified, and barriers to its development in Ukraine are outlined. The results show that digital platforms, creative industries and lifelong learning are becoming key environments for the formation of a new type of human capital. It is argued that

the development of creative human capital is strategically important for Ukraine because it combines the tasks of economic recovery, innovative modernization, digital integration and competitiveness enhancement.

Keywords: human capital, creative human capital, digital transformation, digital skills, creative industries, innovations, knowledge economy, digital platforms.

Вступ

Актуальність проблеми. Сучасна економіка дедалі більше залежить від здатності суспільства створювати, накопичувати та продуктивно використовувати знання. Якщо в індустріальній моделі розвитку головними ресурсами виступали земля, праця, капітал і матеріальна інфраструктура, то в умовах цифрової трансформації зростає значення нематеріальних активів: інформації, даних, інтелектуальної власності, технологічних компетентностей, творчого мислення та здатності людини швидко адаптуватися до змін. Саме тому людський капітал перестає бути лише характеристикою рівня освіти чи професійної підготовки. Він поступово набуває креативного змісту, оскільки конкурентоспроможність економіки дедалі частіше визначається не лише кількістю фахівців, а й їхньою здатністю генерувати нові ідеї, створювати інноваційні продукти, працювати з цифровими інструментами та діяти в умовах невизначеності.

Цифрова трансформація економіки створює нову якість суспільного розвитку. Вона охоплює впровадження штучного інтелекту, хмарних сервісів, великих даних, цифрових платформ, автоматизованих систем управління, електронної комерції та дистанційних форм взаємодії. Внаслідок цього змінюються ринки праці, структура зайнятості, вимоги до освіти та механізми створення доданої вартості. Працівник, який володіє лише вузькою професійною функцією, стає менш захищеним у цифровому середовищі. Натомість зростає попит на фахівців, які поєднують цифрову грамотність, аналітичне мислення, комунікаційні здібності, творчість, підприємливість і готовність до безперервного навчання.

Для України ця проблематика має особливе значення. Воєнні виклики, міграційні процеси, руйнування частини освітньої та виробничої інфраструктури, потреба у відновленні економіки й одночасна європейська інтеграція актуалізують питання якісного розвитку людського потенціалу. Країна не може спиратися лише на традиційні фактори зростання, оскільки довгострокова конкурентоспроможність потребує інноваційної основи. У цьому контексті розвиток креативного людського капіталу може розглядатися як один із ключових чинників економічної модернізації, технологічного оновлення, розвитку креативних індустрій та формування нових можливостей для самореалізації молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади дослідження людського капіталу сформовано у працях Т. Шульца та Г. Беккера, які обґрунтували економічну природу інвестицій в освіту, здоров'я, професійну підготовку та накопичений досвід людини [1; 2]. Подальший розвиток ці положення отримали в теоріях ендогенного зростання, зокрема у працях П. Ромера, де знання, технологічні зміни та інновації розглядаються як внутрішні джерела довгострокового економічного розвитку [3]. Проблематика креативності як економічного ресурсу набула особливого значення у працях Р. Флориди, який пов'язав розвиток міст і регіонів із концентрацією креативного класу та творчих професій [4].

У дослідженнях UNCTAD креативні індустрії розглядаються як сектори, що поєднують культуру, технології, підприємництво та міжнародну торгівлю [5]. Матеріали WIPO Global Innovation Index дають підстави трактувати людський капітал і дослідження як важливі

складові інноваційної спроможності держав [6]. Водночас Європейська комісія у межах політики Digital Decade акцентує увагу на цифрових навичках населення, підготовці ІКТ-фахівців і цифровізації бізнесу як передумовах майбутньої конкурентоспроможності [7].

Виділення невирішеної частини проблеми. Незважаючи на значну кількість досліджень людського капіталу, креативної економіки та цифрової трансформації, недостатньо розкритим залишається питання їх поєднання в єдиній логіці. Часто людський капітал аналізується через освіту і ринок праці, креативність через культурні індустрії, а цифровізація через технологічну інфраструктуру. Проте в реальній економіці ці процеси діють одночасно. Тому потребує уточнення структура креативного людського капіталу, система його оцінювання та напрями розвитку саме в умовах цифрової трансформації.

Мета дослідження. Метою статті є обґрунтування теоретико-методичних засад формування креативного людського капіталу та визначення напрямів його розвитку в умовах цифрової трансформації економіки. Для досягнення мети поставлено такі завдання: узагальнити еволюцію підходів до людського капіталу; уточнити зміст поняття «креативний людський капітал»; визначити його структурні складові; окреслити показники оцінювання; проаналізувати роль цифрових платформ і креативних індустрій; сформулювати практичні рекомендації для України.

Наукова новизна дослідження полягає в уточненні змісту креативного людського капіталу як інтегрованої економічної категорії, що поєднує освітній, цифровий, інноваційний, творчий і соціально-комунікативний компоненти.

Практичне значення полягає у можливості використання запропонованих узагальнень для освітніх програм, регіональних стратегій розвитку, політики підтримки креативних індустрій та формування системи цифрових компетентностей населення.

Методологія

Методологічну основу дослідження становить поєднання системного, структурно-функціонального, порівняльного та інституційного підходів. Системний підхід дав змогу розглядати креативний людський капітал як багаторівневу систему, що поєднує освіту, цифрові навички, креативність, інноваційну активність, соціальний капітал та інституційне середовище.

Структурно-функціональний підхід використано для виокремлення основних компонентів креативного людського капіталу та визначення їх ролі в економіці. Зокрема, освітній компонент формує базу знань, цифровий - здатність працювати з технологіями, креативний - генерувати нові ідеї, інноваційний - упроваджувати їх у практику, а соціально-комунікативний - забезпечувати командну та міждисциплінарну взаємодію.

Порівняльний метод застосовано для зіставлення міжнародних орієнтирів розвитку людського, цифрового та інноваційного потенціалу. У дослідженні використано дані UNCTAD, WIPO, Європейської комісії, Eurostat, OECD, Світового банку та Міністерства цифрової трансформації України [5; 6; 7; 8; 9; 11; 12; 13; 14; 15].

Інституційний підхід дозволив розглядати креативний людський капітал не лише як індивідуальну характеристику людини, а як результат взаємодії освіти, державної політики, бізнесу, цифрової інфраструктури, культурних організацій і ринку праці. На нашу думку, саме наявність такого середовища визначає можливість практичної реалізації творчого та цифрового потенціалу людини.

Інформаційною базою дослідження стали наукові праці з теорії людського капіталу, креативної економіки та інноваційного розвитку; аналітичні звіти міжнародних

організацій; відкриті статистичні матеріали щодо цифрових навичок, інноваційності й креативних індустрій; матеріали національних досліджень цифрової грамотності.

Інструменти аналізу. Для обробки та систематизації даних у дослідженні використовувалося програмне забезпечення Microsoft Excel 2021, зокрема для узагальнення статистичних показників, побудови таблиць і графічного відображення тенденцій. Теоретичні положення формувалися на основі контент-аналізу наукових праць, аналітичних звітів міжнародних організацій та статистичних баз даних. Межі застосування результатів визначаються тематикою дослідження, а часові межі аналізу охоплюють переважно 2020–2025 роки.

Обмеження дослідження. Основним обмеженням є складність кількісного вимірювання креативного людського капіталу, оскільки він включає не лише освіту, цифрові навички та інноваційну активність, а й якісні характеристики: креативність, нестандартне мислення та підприємницьку ініціативність. Додатковим обмеженням є неповнота окремих статистичних даних в умовах воєнного стану.

Результати дослідження

Людський капітал традиційно пов'язують із сукупністю знань, професійних навичок, досвіду, стану здоров'я та інших характеристик людини, які впливають на її продуктивність і доходи [1; 2; 12]. Такий підхід зберігає наукове значення, однак у цифровій економіці він потребує розширення. Працівник уже не є лише виконавцем певної виробничої функції. Він дедалі частіше стає учасником мережових комунікацій, користувачем цифрових платформ, творцем контенту, генератором ідей, розробником нових рішень або підприємцем у цифровому середовищі.

У цих умовах креативний людський капітал можна визначити як інтегровану сукупність знань, цифрових компетентностей, творчих здібностей, інноваційного мислення, соціально-комунікативних навичок і підприємницької активності, які забезпечують здатність людини створювати нову економічну, соціальну та культурну цінність. Його відмінність від традиційного людського капіталу полягає не лише у наявності освіти або професійних знань, а у здатності поєднувати знання з творчим застосуванням технологій.

Цифрова трансформація посилює значення креативного людського капіталу щонайменше з трьох причин. По-перше, автоматизація поступово замінює рутинні операції, тому зростає цінність завдань, пов'язаних із нестандартним мисленням, інтерпретацією даних, комунікацією та розробкою нових рішень. По-друге, цифрові платформи відкривають доступ до глобальних ринків праці й творчої самореалізації, але водночас вимагають від людини вміння працювати в умовах конкуренції та постійного оновлення навичок. По-третє, інновації дедалі частіше виникають на перетині технологій, культури, дизайну, освіти та підприємництва.

Отже, цифровізація не зменшує значення людини в економіці, а змінює характер її участі. Людина стає не лише носієм робочої сили, а носієм ідей, сенсів, творчих рішень і цифрових способів їх реалізації. Саме тому розвиток креативного людського капіталу має розглядатися як стратегічний напрям економічної політики, а не лише як питання освіти або культури.

Креативний людський капітал має багатокомпонентну структуру. Його не можна звести лише до творчості або лише до цифрових навичок, оскільки в економічній практиці результат виникає тоді, коли людина здатна поєднати знання, технології, уяву, критичне мислення і здатність працювати з іншими людьми. Саме ця інтегративність робить креативний людський капітал особливо важливим для цифрової економіки.

Таблиця 1 - Порівняльна характеристика традиційного та креативного людського капіталу

Ознака порівняння	Традиційний підхід до суті людського капіталу	Креативний людський капітал у цифровій економіці
Основний зміст	Освіта, кваліфікація, професійні навички, досвід	Знання, цифрові навички, креативність, інноваційність, підприємливість, комунікація
Домінуюча функція	Підвищення продуктивності праці	Створення нових ідей, продуктів, послуг і бізнес-моделей
Тип економічної цінності	Виконання виробничих або управлінських функцій	Генерування інноваційної, культурної та цифрової доданої вартості
Ключове середо-вище розвитку	Освітні установи та робоче місце	Освіта, цифрові платформи, креативні індустрії, інноваційні екосистеми
Ризик застарівання	Поступове старіння професійних знань	Швидке застарівання навичок без постійного навчання та цифрової адаптації
Стратегічне значення	Фактор економічного зростання	Фактор інноваційності, конкурентоспроможності та стійкості економіки

Джерело: узагальнено авторами на основі [1; 2; 3; 11; 12].

Першим компонентом є освітньо-знаннева база. Вона охоплює формальну освіту, професійну підготовку, наукові знання, загальну ерудицію, здатність до навчання протягом життя. Без якісної освіти креативність може залишатися лише індивідуальною здібністю, яка не переходить у продуктивну економічну діяльність. Освіта формує мовні, математичні, аналітичні, культурні та професійні основи, необхідні для подальшої творчої й цифрової реалізації.

Другим компонентом є цифрові компетентності. Вони включають базову цифрову грамотність, уміння працювати з інформацією, цифровими сервісами, даними, онлайн-комунікаціями, інструментами штучного інтелекту, кібербезпекою та цифровими платформами. У сучасній економіці цифрові навички стають не окремою перевагою, а мінімальною умовою участі у багатьох видах професійної діяльності.

Третім компонентом є креативне мислення. Воно передбачає здатність бачити проблему з різних боків, пропонувати нестандартні рішення, створювати нові комбінації знань, працювати з невизначеністю та формувати оригінальні ідеї. У цифровому середовищі креативність стає особливо важливою, оскільки технології самі по собі не визначають напрям розвитку. Вони лише розширюють можливості людини, але зміст і цінність цих можливостей формуються через людське мислення.

Четвертим компонентом є інноваційна активність. Вона відображає здатність не лише придумати нову ідею, а й перетворити її на продукт, послугу, процес, організаційне рішення або соціальну практику. Інноваційна активність поєднує дослідницьку культуру, підприємницьке бачення, готовність до ризику, розуміння потреб ринку та здатність до практичного впровадження.

П'ятим компонентом є соціальний і культурний капітал. У цифровій економіці більшість інновацій створюється не ізольовано, а в командах, мережах, професійних спільнотах і міждисциплінарних середовищах. Тому важливими стають довіра,

комунікація, співпраця, культурна відкритість, здатність до діалогу і розуміння різних соціальних контекстів. Узагальнення зазначених компонентів дає змогу представити креативний людський капітал як цілісну систему взаємопов'язаних складових, кожна з яких виконує окрему функцію у формуванні інноваційного потенціалу економіки. Структурні складові креативного людського капіталу та їх економічний результат наведено в таблиці 2.

Таблиця 2 – Структурні складові креативного людського капіталу та їх економічний результат

Складова креативного людського капіталу	Зміст складової	Економічний результат
Освітньо-знаннева база	Формальна освіта, професійна підготовка, наукові знання, здатність до навчання протягом життя	Підвищення якості робочої сили та здатності до складної інтелектуальної праці
Цифрові компетентності	Базова цифрова грамотність, робота з даними, платформами, ШІ-інструментами, цифровою безпекою	Участь у цифровій економіці, підвищення продуктивності та технологічної адаптивності
Креативне мислення	Генерація нових ідей, нестандартне розв'язання проблем, міждисциплінарність	Створення нових продуктів, послуг, культурних і технологічних рішень
Інноваційна активність	Дослідницька діяльність, підприємництво, комерціалізація ідей, впровадження нових рішень	Зростання інноваційності економіки та розвиток високододаної вартості
Соціально-комунікативний капітал	Командна робота, мережеві зв'язки, довіра, культурна компетентність, комунікація	Формування інноваційних екосистем і креативних спільнот
Ціннісно-мотиваційний компонент	Відкритість до змін, самореалізація, відповідальність, готовність до постійного розвитку	Підтримання довгострокової професійної активності та адаптивності

Джерело: сформовано авторами на основі [5; 11; 18; 20].

Оцінювання креативного людського капіталу є складним завданням, оскільки він має як кількісні, так і якісні характеристики. Зокрема, рівень вищої освіти може свідчити про освітній потенціал, але не показує здатності до інновацій. Частина населення з базовими цифровими навичками демонструє готовність до цифрової економіки, але не розкриває рівень творчості або підприємницької активності. Тому доцільно застосовувати систему індикаторів, що охоплює різні сторони формування і реалізації людського потенціалу.

До освітніх індикаторів можна віднести рівень охоплення населення освітою, частку працівників із вищою освітою, участь дорослого населення у навчанні протягом життя, якість освітніх результатів, розвиток STEM- і STEAM-освіти. У контексті креативного людського капіталу важливо не лише скільки людей навчається, а й які компетентності формує освіта: здатність до критичного мислення, творчого пошуку, командної роботи, використання цифрових технологій.

Цифрові індикатори включають частку населення з базовими та високими цифровими навичками, доступ до інтернету, використання цифрових державних послуг,

частку ІКТ-фахівців у зайнятості та цифровізацію бізнесу. Європейська політика Digital Decade встановлює орієнтир, за яким до 2030 року щонайменше 80 % дорослого населення ЄС мають володіти базовими цифровими навичками, а кількість зайнятих ІКТ-фахівців має досягти 20 млн осіб [7; 14; 15; 19]. Це підтверджує, що цифрові компетентності розглядаються не як допоміжний ресурс, а як базова умова економічного розвитку.

Інноваційні індикатори охоплюють витрати на дослідження і розробки, кількість дослідників, патентну активність, позиції країни в інноваційних рейтингах, розвиток стартапів і рівень комерціалізації знань. У Global Innovation Index людський капітал і дослідження є однією зі складових інноваційної спроможності. Україна у GII 2025 посіла 66 місце серед 139 економік, а за напрямом «Human capital and research» 65 місце, що свідчить про наявність потенціалу, але також про потребу його кращої реалізації [6].

Креативні індикатори пов'язані з розвитком культурних і креативних індустрій, зайнятстю у творчих секторах, експортом креативних товарів і послуг, виробництвом цифрового контенту, дизайном, аудіовізуальними послугами, архітектурою, рекламою, ІТ-рішеннями та іншими видами діяльності, де творча ідея перетворюється на економічну вартість. За даними UNCTAD, експорт креативних послуг у світі у 2022 році досяг 1,4 трлн дол. США, що підтверджує вагу цього сектору в міжнародній економіці [5].

Отже, оцінювання креативного людського капіталу потребує поєднання кількох груп показників, які відображають не лише освітній рівень населення, а й цифрову готовність, інноваційну спроможність, розвиток креативних секторів та соціально-комунікативне середовище. Узагальнену систему таких індикаторів подано в таблиці 3.

Таблиця 3 - Система індикаторів оцінювання креативного людського капіталу

Група індикаторів	Приклади показників	Джерела даних	Аналітичне значення
Освітні	Рівень освіти; участь у навчанні протягом життя; якість освітніх результатів; розвиток STEM/STEAM	UNESCO, OECD, національна освітня статистика	Оцінка бази знань і здатності населення до розвитку компетентностей
Цифрові	Частка населення з базовими цифровими навичками; доступ до інтернету; ІКТ-фахівці; цифровізація бізнесу	Eurostat, European Commission, Дія.Освіта, Мінцифри	Визначення готовності населення й бізнесу до цифрової економіки
Інноваційні	Витрати на R&D; кількість дослідників; патенти; стартапи; позиція у GII	WIPO, World Bank, національна статистика	Оцінка здатності перетворювати знання на інновації
Креативні	Зайнятість у креативних індустріях; експорт креативних товарів і послуг; виробництво цифрового контенту	UNCTAD, UNESCO, національні рахунки	Вимірювання економічної реалізації творчого потенціалу
Соціально-комунікативні	Участь у професійних мережах; підприємницька активність; командні навички; мобільність	Соціологічні опитування, ринок праці, бізнес-статистика	Оцінка середовища реалізації креативного потенціалу

Джерело: сформовано авторами на основі [6; 7; 8; 9; 11; 12; 17; 18].

Подана система індикаторів дає змогу розглядати креативний людський капітал не як окрему характеристику освіченості чи творчих здібностей населення, а як багатомірне явище, що формується на перетині освіти, цифрових компетентностей, інноваційної активності, креативної зайнятості та соціально-комунікативного середовища. Саме поєднання цих груп показників дозволяє оцінити не лише наявність людського потенціалу, а й умови його практичної реалізації в економіці.

Використання системи індикаторів дає підстави стверджувати, що розвиток креативного людського капіталу в різних країнах відбувається нерівномірно. Його рівень залежить не лише від освіти населення, а й від якості інституцій, цифрової інфраструктури, інноваційної активності, доступу до ринків, фінансування стартапів і розвитку культурно-креативних секторів.

Міжнародний досвід засвідчує, що навіть розвинені економіки стикаються з розривом між темпами технологічних змін і швидкістю оновлення людських компетентностей. Тому освіта дорослих, підвищення кваліфікації, перекваліфікація та розвиток цифрових навичок набувають стратегічного значення.

Для України ця проблема є особливо актуальною. Попри розвиток цифрових державних послуг, ІТ-сектору та технологічного підприємництва, повна реалізація креативного людського капіталу обмежується воєнними руйнуваннями, міграцією, нерівним доступом до освіти й інтернету, недостатніми інвестиціями в дослідження та слабкістю інституційного середовища.

Отже, проблема полягає не лише у наявності людського потенціалу, а й у здатності економічної системи створити умови для його практичного застосування в бізнесі, науці, культурі, державному управлінні та громадських ініціативах. Ключові міжнародні та національні орієнтири розвитку креативного людського капіталу узагальнено в таблиці 4.

Таблиця 4 - Міжнародні та національні орієнтири розвитку креативного людського капіталу

Показник	Кількісне значення	Аналітичне значення для креативного людського капіталу
Експорт креативних послуг у світі	1,4 трлн дол. США у 2022 р.; зростання на 29 % порівняно з 2017 р. (UNCTAD)	Креативні індустрії стають вагомим джерелом міжнародної доданої вартості
Експорт креативних товарів у світі	713 млрд дол. США у 2022 р. (UNCTAD)	Матеріальні креативні продукти залишаються важливою частиною глобальної торгівлі
Базові цифрові навички населення ЄС	≈ 55–56 % населення віком 16–74 роки мають базові або вищі цифрові навички	ЄС має значний розрив між поточним рівнем цифрових навичок і ціллю 80 % до 2030 р.
Цифрові навички населення України	≈ 58 % українців мають цифрові навички на базовому рівні або вище у 2025 р. (Дія.Освіта)	Україна наближається до середньоєвропейських орієнтирів, але потребує поглиблення якості цифрових компетентностей
Позиція України у Global Innovation Index 2025	66 місце серед 139 економік; 65 місце за напрямом Human capital and research (WIPO)	Людський та інноваційний потенціал існує, однак його реалізація стримується інституційними та інфраструктурними чинниками
Цілі ЄС Digital	80 % дорослих із базовими	Цифрові навички визнаються

Decade до 2030 р.	цифровими навичками; 20 млн ІКТ-фахівців	стратегічною умовою конкурентоспроможності економіки
-------------------	--	--

Джерело: узагальнено авторами за [5; 6; 7; 8; 9].

Як видно з наведених даних, розвиток креативного людського капіталу дедалі більше пов'язується не лише з рівнем освіти чи індивідуальними творчими здібностями, а й із цифровими навичками, інноваційною активністю та можливістю включення у глобальні креативні ринки. Особливого значення в цьому контексті набувають креативні індустрії, оскільки саме вони є практичним середовищем, у якому творчі знання, компетентності та ідеї перетворюються на економічну вартість.

Креативні індустрії є ключовим середовищем реалізації креативного людського капіталу, оскільки саме в них творча ідея перетворюється на економічний продукт. Вони охоплюють дизайн, рекламу, архітектуру, аудіовізуальний сектор, моду, музику, цифрові медіа, розробку ігор, культурну спадщину, мистецтво та ІТ-креативні рішення [5; 18].

У цифровій економіці ці індустрії швидко трансформуються: контент переходить на цифрові платформи, дизайн інтегрується у користувацький досвід, а творчі професії дедалі частіше працюють у форматі фрилансу або проектною зайнятості. Це розширює можливості самозайнятості та міжнародної співпраці, але водночас посилює конкуренцію, залежність від платформ і нестабільність доходів [16].

Для України креативні індустрії можуть стати важливим чинником економічного відновлення, адже вони менш залежні від важкої матеріальної інфраструктури, швидше інтегруються у міжнародні ринки та створюють можливості для молоді, жінок, внутрішньо переміщених осіб і фахівців із малих громад. Для цього необхідні цифрові й креативні освітні програми, грантова підтримка, інкубатори, коворкінги, захист авторських прав і розвиток локальних креативних екосистем.

Особливе значення має поєднання STEAM-освіти та креативної економіки. Воно формує фахівців, здатних створювати продукти з урахуванням технологій, потреб людини, культури, етики й соціального контексту. В умовах поширення штучного інтелекту саме творчість, комунікація, оцінювання, сенсотворення та відповідальний вибір залишаються важливими людськими перевагами [11; 18; 20].

Водночас розвиток креативного людського капіталу в Україні відбувається в умовах низки обмежень, пов'язаних із воєнним станом, нерівним доступом до освіти й цифрової інфраструктури, розривом між підготовкою кадрів і потребами цифрової економіки, недостатнім розвитком креативної інфраструктури та недооцінкою м'яких навичок. Узагальнено бар'єри та напрями їх подолання подано в таблиці 5.

Таблиця 5 - Бар'єри розвитку креативного людського капіталу в Україні та напрями їх подолання

Бар'єр	Прояв у сучасних умовах	Напрямок подолання
Воєнні виклики	Міграція, стрес, руйнування інфраструктури, нестабільність освітнього і професійного середовища	Гнучкі освітні траєкторії, психологічна підтримка, дистанційні програми, підтримка ВПО та ветеранів
Цифрова нерівність	Різний доступ до інтернету, техніки, цифрових сервісів і навчальних можливостей у містах та громадах	Розвиток хабів цифрової освіти, публічної цифрової інфраструктури, локальних освітніх центрів
Розрив освіти і	Недостатня практичність	Оновлення освітніх програм,

ринку праці	програм, слабка інтеграція ШІ, даних, цифрового маркетингу, підприємництва	дуальна освіта, проєктне навчання, партнерство з бізнесом
Недостатня креативна інфраструктура	Брак інкубаторів, лабораторій, грантів, коворкінгів, менторських мереж у багатьох регіонах	Створення регіональних креативних хабів, грантових програм, акселераторів та мереж підтримки
Слабка комерціалізація ідей	Творчі і технологічні ідеї не завжди переходять у продукти, стартапи або експортні послуги	Підтримка підприємництва, захист інтелектуальної власності, консультації з бізнес-моделей
Недооцінка soft skills	Формальні знання переважають над командною роботою, критичним мисленням, комунікацією, дизайн-мисленням	Інтеграція креативних і соціальних компетентностей у всі рівні освіти

Джерело: сформовано авторами на основі [9; 10; 11; 13; 18; 20].

Розвиток креативного людського капіталу потребує комплексної політики, яка поєднує освіту, цифрову трансформацію, інноваційну інфраструктуру, підтримку креативних індустрій і розвиток регіонів. Насамперед необхідно оновлювати зміст освіти. Освітні програми мають формувати не лише професійні знання, а й навички роботи з цифровими інструментами, здатність до критичного аналізу інформації, творчого розв'язання проблем, командної взаємодії та підприємницького мислення.

Другим напрямом є розвиток навчання протягом життя. У цифровій економіці знання швидко застарівають, тому людина має постійно оновлювати компетентності. Це стосується не лише молоді, а й дорослого населення, працівників традиційних секторів, підприємців, державних службовців, викладачів і фахівців креативних індустрій. Програми перекваліфікації та підвищення кваліфікації мають бути короткими, практичними, доступними онлайн і пов'язаними з реальними потребами ринку [11; 14].

Третім напрямом є підтримка креативних індустрій як простору реалізації людського потенціалу. Для цього потрібні грантові програми, пільгове фінансування, консультаційна підтримка, експортне просування, бізнес-інкубатори, креативні хаби, партнерство між університетами, бізнесом і громадами. Особливо перспективними є напрями цифрового контенту, дизайну, аудіовізуального виробництва, ІТ-креативних продуктів, освітніх технологій, культурного підприємництва та цифрових сервісів [5; 18].

Четвертим напрямом є розвиток регіональних екосистем. Креативний людський капітал не повинен концентруватися лише у столиці або великих містах. Громади можуть створювати власні центри цифрової освіти, культурні простори, коворкінги, молодіжні лабораторії, програми підтримки локального підприємництва. Це дозволить зменшити територіальні диспропорції та перетворити людський потенціал громад на джерело місцевого розвитку.

П'ятим напрямом є інтеграція цифрової та креативної політики з політикою економічного відновлення. У повоєнний період Україні буде потрібна не лише фізична відбудова, а й створення нової економічної структури. Креативний людський капітал може стати основою для розвитку високотехнологічних, культурно-креативних, освітніх, консультаційних і цифрових послуг. Це особливо важливо для малого бізнесу та самозайнятості, оскільки креативні компетентності дають змогу створювати продукти з відносно невеликими стартовими ресурсами.

Шостим напрямом є формування культури відповідального використання штучного інтелекту. ШІ може значно розширити можливості людини, але не повинен замінювати критичне мислення, авторську позицію і професійну відповідальність. Тому освіта має навчати не лише користуватися інструментами ШІ, а й перевіряти інформацію, оцінювати ризики, дотримуватися академічної доброчесності, розуміти етичні наслідки технологічних рішень [20].

Обговорення

Отримані результати дають підстави стверджувати, що креативний людський капітал є однією з ключових категорій пояснення розвитку цифрової економіки. Його зміст не зводиться лише до підготовки ІТ-фахівців чи формування базових цифрових навичок. На нашу думку, йдеться про ширший процес поєднання знань, творчого мислення, цифрових компетентностей, соціальних зв'язків і здатності перетворювати ідеї на економічну цінність.

Міжнародний досвід свідчить, що дефіцит цифрових і креативних навичок є характерним не лише для України, а й для розвинених економік. Водночас в українських умовах ця проблема посилюється війною, демографічними втратами, міграцією та нерівним доступом до якісної освіти [7; 8; 15; 19]. Тому розвиток креативного людського капіталу має розглядатися не як вузько освітнє завдання, а як складова економічної стійкості, повоєнного відновлення, цифрової модернізації та європейської інтеграції.

Важливо підкреслити, що креативний людський капітал формується лише за наявності сприятливого середовища. Освіта й творчі здібності не забезпечують повної реалізації потенціалу без доступу до інфраструктури, фінансування, цифрових платформ, професійних мереж, ринків і правового захисту результатів праці. Отже, державна політика має бути спрямована не лише на розвиток компетентностей, а й на створення умов для їх практичної та економічної реалізації.

Окремого значення набуває питання академічної доброчесності та авторства в умовах поширення штучного інтелекту. Цінність креативного людського капіталу полягає не в механічному використанні цифрових інструментів, а у здатності людини критично мислити, формувати власну позицію, оцінювати результат і відповідати за створений продукт [20].

Таким чином, розвиток креативного людського капіталу доцільно розглядати як довгострокову інвестицію у стійкість і конкурентоспроможність економіки. У короткостроковому вимірі він забезпечує адаптацію до кризових і технологічних змін, у середньостроковому підтримує підприємництво та нові форми зайнятості, а в довгостроковому формує здатність країни створювати власні інновації, цифрові сервіси й культурні продукти.

Висновки

Проведене дослідження дає підстави зробити кілька узагальнень. По-перше, цифрова трансформація економіки суттєво змінює зміст людського капіталу. У сучасних умовах недостатньо мати лише формальну освіту або професійну кваліфікацію. Вирішального значення набуває здатність людини поєднувати знання, цифрові інструменти, креативне мислення, інноваційну активність і соціальну взаємодію.

По-друге, креативний людський капітал доцільно розглядати як інтегровану категорію, що охоплює освітньо-знанневий, цифровий, креативний, інноваційний, соціально-комунікативний та ціннісно-мотиваційний компоненти. Саме їх взаємодія забезпечує здатність людини створювати нову економічну, культурну й технологічну цінність.

По-третє, оцінювання креативного людського капіталу потребує системи індикаторів. До неї мають входити освітні, цифрові, інноваційні, креативні та соціально-комунікативні показники. Використання лише одного виміру не дає повної картини, оскільки високий рівень освіти без цифрових навичок або креативність без інституційної підтримки не забезпечують достатнього економічного результату.

По-четверте, креативні індустрії та цифрові платформи стають важливими механізмами реалізації креативного людського капіталу. Вони відкривають можливості для нових форм зайнятості, підприємництва, експорту послуг і самореалізації, але водночас потребують розвитку правової, фінансової та освітньої підтримки.

По-п'яте, для України розвиток креативного людського капіталу має стратегічне значення у контексті воєнної стійкості та повоєнного відновлення. Основними напрямками мають стати оновлення освіти, розвиток цифрових навичок, підтримка креативних індустрій, створення регіональних креативних екосистем, поширення навчання протягом життя, цифрова інклюзія та відповідальне використання штучного інтелекту.

Отже, креативний людський капітал є одним із ключових ресурсів майбутнього розвитку економіки. Його формування потребує не окремих короткострокових заходів, а цілісної політики, у якій людина розглядається не лише як працівник, а як творець ідей, інновацій, цифрових продуктів, культурних сенсів і суспільної цінності.

Список використаних джерел

1. Schultz T. W. Investment in Human Capital. *The American Economic Review*. 1961. Vol. 51, No. 1. P. 1–17. URL: <https://www.jstor.org/stable/1818907>
2. Becker G. S. *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. Chicago: University of Chicago Press, 1993. URL: <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/H/bo3684031.html>
3. Romer P. M. Endogenous Technological Change. *Journal of Political Economy*. 1990. Vol. 98, No. 5. P. S71–S102. DOI: <https://doi.org/10.1086/261725>
4. Florida R. *The Rise of the Creative Class*. New York: Basic Books, 2012. URL: <https://www.basicbooks.com/titles/richard-florida/the-rise-of-the-creative-class-revisited/9780465029938/>
5. UNCTAD. *Creative Economy Outlook 2024*. Geneva: United Nations, 2024. URL: <https://unctad.org/publication/creative-economy-outlook-2024>
6. WIPO. *Global Innovation Index 2025: Ukraine ranking*. Geneva: World Intellectual Property Organization, 2025. URL: <https://www.wipo.int/gii-ranking/en/ukraine>
7. European Commission. *State of the Digital Decade 2025 report*. Brussels: European Commission, 2025. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/state-digital-decade-2025-report>
8. Eurostat. *Digital skills in 2023: impact of education and age*. Luxembourg: European Commission, 2024. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240222-1>
9. Міністерство цифрової трансформації України. *Дослідження цифрової та ШІ-грамотності в Україні 2025*. URL: <https://osvita.dia.gov.ua/>
10. Кабінет Міністрів України. *93% українців володіють цифровими навичками: Мінцифри презентувала результати дослідження цифрової грамотності українців. 2023*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/93-ukrainsiv-volodiiut-tsyfrovyumu-navychkamy-mintsyfyry-prezentovala-rezultaty-doslidzhennia-tsyfrovoi-hramotnosti-ukrainsiv>

11. OECD. OECD Skills Outlook 2023: Skills for a Resilient Green and Digital Transition. Paris: OECD Publishing, 2023. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-skills-outlook-2023_27452f29-en.html
12. World Bank. Human Capital Index. Washington, DC: World Bank. URL: https://humancapital.worldbank.org/en/indicator/WB_HCP_HCI
13. World Bank. Ukraine: Human Capital Data Portal. Washington, DC: World Bank. URL: <https://humancapital.worldbank.org/en/economy/UKR>
14. European Commission. Digital skills: Shaping Europe's digital future. Brussels: European Commission, 2025. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-skills>
15. European Commission Joint Research Centre. How to reach the EU target of 80% of adults with basic digital skills by 2030. 2025. URL: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/jrc-news-and-updates/how-reach-eu-target-80-adults-basic-digital-skills-2030-2025-03-05_en
16. International Labour Organization. Digital labour platforms. Geneva: ILO. URL: <https://www.ilo.org/digital-labour-platforms>
17. United Nations Development Programme. Human Development Report 2023/2024. New York: UNDP, 2024. URL: <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2023-24>
18. UNESCO. Re|Shaping Policies for Creativity: Addressing culture as a global public good. Paris: UNESCO, 2022. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380474>
19. European Union. Decision (EU) 2022/2481 establishing the Digital Decade Policy Programme 2030. Official Journal of the European Union. 2022. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2022/2481/oj>
20. World Economic Forum. The Future of Jobs Report 2025. Geneva: WEF, 2025. URL: <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2025/>

References

1. Schultz, T. W. (1961). Investment in human capital. *The American Economic Review*, 51(1), 1–17. <https://www.jstor.org/stable/1818907>
2. Becker, G. S. (1993). *Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education*. University of Chicago Press. <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/H/bo3684031.html>
3. Romer, P. M. (1990). Endogenous technological change. *Journal of Political Economy*, 98(5), S71–S102. <https://doi.org/10.1086/261725>
4. Florida, R. (2012). *The rise of the creative class*. Basic Books. <https://www.basicbooks.com/titles/richard-florida/the-rise-of-the-creative-class-revisited/9780465029938/>
5. UNCTAD. (2024). *Creative Economy Outlook 2024*. United Nations. <https://unctad.org/publication/creative-economy-outlook-2024>
6. WIPO. (2025). *Global Innovation Index 2025: Ukraine ranking*. World Intellectual Property Organization. <https://www.wipo.int/gii-ranking/en/ukraine>
7. European Commission. (2025). *State of the Digital Decade 2025 report*. European Commission. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/state-digital-decade-2025-report>
8. Eurostat. (2024). *Digital skills in 2023: Impact of education and age*. European Commission. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240222-1>
9. Ministerstvo tsyfrovoyi transformatsii Ukrainy [Ministry of Digital Transformation of Ukraine]. (2025). *Doslidzhennia tsyfrovoyi ta SHI-hramotnosti v Ukraini 2025* [Study of digital and AI literacy in Ukraine 2025]. <https://osvita.diia.gov.ua/> [in Ukrainian].
10. Kabinet Ministriv Ukrainy [Cabinet of Ministers of Ukraine]. (2023). *93% ukraintsiv volodiiut tsyfrovymy navychkamy: Mintsyfry prezentuvala rezultaty doslidzhennia tsyfrovoyi*

- hramotnosti ukraintsiv* [93% of Ukrainians have digital skills: The Ministry of Digital Transformation presented the results of the study of Ukrainians' digital literacy]. <https://www.kmu.gov.ua/news/93-ukraintsiv-volodiiut-tsyfrovy-my-navychkamy-mintsyfry-prezentovala-rezultaty-doslidzhennia-tsyfrovoi-hramotnosti-ukraintsiv> [in Ukrainian].
11. OECD. (2023). *OECD Skills Outlook 2023: Skills for a resilient green and digital transition*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/oecd-skills-outlook-2023_27452f29-en.html
 12. World Bank. (n.d.). *Human Capital Index*. World Bank. https://humancapital.worldbank.org/en/indicator/WB_HCP_HCI
 13. World Bank. (n.d.). *Ukraine: Human Capital Data Portal*. World Bank. <https://humancapital.worldbank.org/en/economy/UKR>
 14. European Commission. (2025). *Digital skills: Shaping Europe's digital future*. European Commission. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-skills>
 15. European Commission Joint Research Centre. (2025). *How to reach the EU target of 80% of adults with basic digital skills by 2030*. https://joint-research-centre.ec.europa.eu/jrc-news-and-updates/how-reach-eu-target-80-adults-basic-digital-skills-2030-2025-03-05_en
 16. International Labour Organization. (n.d.). *Digital labour platforms*. ILO. <https://www.ilo.org/digital-labour-platforms>
 17. United Nations Development Programme. (2024). *Human Development Report 2023/2024*. UNDP. <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2023-24>
 18. UNESCO. (2022). *Re/Shaping Policies for Creativity: Addressing culture as a global public good*. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380474>
 19. European Union. (2022). *Decision (EU) 2022/2481 establishing the Digital Decade Policy Programme 2030*. *Official Journal of the European Union*. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2022/2481/oj>
 20. World Economic Forum. (2025). *The Future of Jobs Report 2025*. WEF. <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2025/>